

Tokaji Balázs – Kerettörténet alapú ének-zene oktatás (mesepedagógia)

„Magunktól kell eljutnunk oda, hogy minden oktatási anyag képszerű legyen, úgy, hogy a gyermek ne csak értelmével, hanem egész lényével beleélhesse magát. Ezért főleg meseszerű történetekből kell kiindulnunk...” (R. Steiner: A nevelés művészetének szellemi-lelki alapjai)

A cikkem mottójaként választott idézet 101 évvel ezelőtt, *Rudolf Steiner*, a Waldorf-pedagógia megalapítójának szájából hangzott el. Ezen reformpedagógiai (az iskoláztatást megújító) irányzatban talán a leghangsúlyosabb a művészeti nevelés mellett a mesepedagógia szerepe. Jelen írásomban a mesepszichológia rövid ismertetését követően olyan hazai mesepedagógiai törekvéseket ismertetek, melyek eredményesen alkalmazhatók az ének-zene órák színesítésére, kipróbálható gyakorlati példaként szolgálhatnak.

Mesepszichológia

A 21. században Magyarországon és Erdélyben is fellendülőben van az érdeklődés a mesék pszichológiai, terápiás és pedagógiai hatása, alkalmazása terén. Ezen a téren kiemelendő *Kádár Annamária*, *Antalfai Márta*, *Boldizsár Ildikó* és *Bajzáth Mária* munkássága.

Antalfai Márta a „Kincskereső”, míg *Boldizsár Ildikó* a „Metamorphoses” Meseterápiás Módszer kidolgozója. *Kádár Annamária* „Mesepszichológiája” a meséket az érzelmi intelligencia (EQ) fejlesztése szemszögéből közelítette meg, míg *Bajzáth Mária* „Népmesekincstár” mesepedagógiai módszerével óvodások számára dolgozta ki a komplex mesefoglalkozások módszertanát és anyagát.

A mesemondás komoly hatással van a kisgyermek személyiségfejlődésére és érzelmi intelligenciájuk fejlődésére. A mesék alkalmasak a gyerekek számára a pozitív példaképekkel (legkisebb királyfi, jó tündér, segítőtársak) való azonosulásra és ellenpéldákkal való megküzdésekre (sárkány, boszorkány, gonosz mostoha). A mesei helyzetekbe beleképzelve magunkat, a projekció révén alkalmuk nyílik belső feszültségeik levezetésére a „jó” győzedelme és a „rossz” bűnhődése által. A mesék a boldogság megtalálása érdekében szükséges próbatételekkel általános problémamegoldásra és segítség elfogadásra tanítanak. Vállalkozó szellemre, kudarcűrésre és bizalomra nevelnek, egy optimista világképet közvetítve. Nem véletlen, hogy régen egyszerre hallgatták a meséket gyermekek és felnőttek egyaránt.

„A mese az ősbizalom élményét erősíti meg – azt, hogy jó a világ, jó volt ide megszületni... Egy biztonságos értékrendszer kialakítását segíti elő: tiszteletre, szeretetre, kitartásra, önmagunk iránti hűségre nevel.” (Kádár 2012, 16-17)

„Ezek az utakon keresztül jut el a gyerek a nagy meséig, amelyik a maga csodálatos világával nem eltávolítja őt a valóságtól, hanem bevezeti a jó és rossz, élet és halál, szeretet és gyűlölet, harc és megbékélés, szorongás és feloldása testi és lelki valóságaiba. A mese orientál, tájékoztat – teljes világképet ad abban a képi formában, ahogyan ezt a gyerek jól fel tudja fogni. Olyan dolgokról beszél a gyerekekkel, amelyeket a gyerek amúgy is átél, de más módon nem lehet számukra megfogalmazni.” (Vekerdy, 2012, 75)

A szimultán mesei kettős tudat okán a gyermekekben a tündérmesék, a fantázia világa és a valóság két egymás mellett teljesen megférő világ. A mesélés nem „butítja” a gyermeket, hanem a világ egyes elemeit mutatja be szimbólikus, a gyermekek számára hozzáférhető módon. (Kádár, 2012) Ahogyan Bruno Bettelheim (1985) és Frans Carlgren (1999) könyvében is olvashatjuk, a gyermekek gyakran kifejezetten fogékonyak arra, hogy a mesékben lévő burkolt tanulságot spontán felismerjék, és azt életükre megpróbálják alkalmazni. A gyermekek csillogó szemmel várják a csodákat, miközben a mesebeli történetet el tudják különíteni a valóságtól.

Az eddig felsorolt hatások ismeretében, *mikor külső körülmények nem indokolják, a gyermekek oktatását nem digitális, hanem fantázia által alkotott térbe célszerű helyezni.*

A gyermekkori felfokozott képzelőerő időszakában a fantáziát igénylő tevékenységek, mint a szabad játék és a mesehallgatás a legfejlesztőbb tevékenységek között vannak (Vekerdy, 2012). A belső képalkotás ugyanis feszültségvezető tevékenységet jelent a tanulók számára, míg a túlzott mennyiségben és sebességben érkező digitális képek feszültséget hoznak létre idegrendszerükben. A 21. századi gyermekeket egyre magasabb arányban érik a digitális hatások, ezért egyre égetőbb a szükség, hogy ellensúlyozásukra a képzeletfejlesztő tevékenységek mennyisége serdülőkor előtt az iskolában is megnövekedjen. Ez különösképp fontos, mivel az alsó tagozatos tanulók többsége ma már magasabb arányban találkozik történetekkel digitális úton, mint mesehallgatás vagy olvasás által.

„A mese-beállítottság 8-9 éves korig tart. Ettől kezdve már olyan intenzív a valóságra való ráirányulás, hogy a képzelet is csak hitelesnek vélt valóságsegységekkel dolgozik. Ennek megfelelően az érdeklődés előterébe az igaz történetek kerülnek. A könyvektől a gyerek azt

várja, hogy olyasmiről szóljanak, ami megtörtént, s mégis rendkívüli. A mindennapostól eltérő eseményeket, helyzeteket kedveli, de nem tűri meg bennük a csodás elemet.” (Nagy,1995)

A mese- és mítoszorientáció kora

Az intenzív meseorientációs korszak általában 4-9 éves korig tart, melyre Kádár Annamária a „nagy mesék koraként” hivatkozik. (Kádár, 2012) Ezt, az ideális esetben 9 éves kor táján (3-4. osztály) bekövetkező változás időszakát, a Waldorf pedagógia *Rubicon-kornak* nevezi, amikor a gyermek kilép a mesevilágból és egyre inkább fogékony az őt körülvevő világ jelenségei iránt. A jeles magyar pedagógiai gondolkodó, *Karácsony Sándor*, fejlődéslélektanában ezt a fordulatot így jeleníti meg: a kisgyermek „vallása”, a „mese”, míg a növekvő gyermeké a „mítosz” (lásd: 1. ábra). A mítoszorientációs kor a Karácsony Sándor-i fejlődéslélektant figyelembe véve a prepubertástól pubertás kor kezdetéig, tehát körülbelül 10-13 éves korig tart.

A mesében bármi megtörténhet, varázslatos világban játszódik, míg a mítosznak *van valami valóság alapja*, ugyanakkor rendkívüli, fantáziával teli történet.

A prepubertás korba lépő tanulók többsége tehát mítosz jellegű történetet várná, mely elrugaszkodik a mesevilágtól, azonban megőrzi a fantázia lehetőségét a konkrét valóságelemek mellett. Érdeemes megemlíteni, hogy jelentősen megindul a gyerekek érdeklődése a történelem iránt is, de az elképzelt jövőről is szívesen gondolkodnak.

Érett felnőtt	jog	művészet	tudomány	társadalom	vallás
Adoleszcens	harc	liturgia	dogma	rítus	kétely és kritika
Pubertáló	totem, tabu	remek	fogadalom, szabály	szerzet/ rend	eskü, átok
Prepubertás	verseny	munkakedv	gyűjtemény	csapat	mítosz
Gyermek	játék	spontán öröm	utánpótlás	ad hoc társaság	mese

1. ábra: DEME Tamás (2016): Karácsony Sándor fejlődéslélektana a mai pszichológia tükrében.

Az órai kerettörténetek hatásukat leginkább 1-3. osztályig, a Rubicon-korszak kezdetéig érik el, ezt követően fokozatosan csökken a fontosságuk a tanulók számára. A mesében való spontán elmélyülés helyett, gyakran a történetben való interaktivitásra vágnak, aktívan szeretnének részt venni az órai történet döntési lehetőségeinek alakításában. (Ennek a törekvésnek

kiaknázására készült a drámapedagógia elemének tekinthető, Skóciában fejlesztett *Storyline* módszer, melynek ismertetése jelen írásomnak nem tárgya).

Bajzáth Mária: Népmesekincstár mesepedagógiai módszer

Magyarországon „mesepedagógia” kapcsán leggyakrabban *Bajzáth Mária* - Népmesekincstár mesepedagógiai módszerével találkozhatunk (lásd: <https://mese.mesepedagogia.hu/>). Ez egyelőre óvodai és elemi tagozatos metodika, mely népmesék komplex, élményszerző feldolgozásával foglalkozik. A hangulatkeltő mondókák és a mesék légkörét megerősítő népi gyermekdalok és népi gyermekjátékok, egyéb javasolt tevékenységek a *Népmesekincstár* sorozat első *Itt vagyok, ragyogok!* és második *Járom az új váramat* könyvének meséihez kapcsolódnak. A szerző szavaival élve a módszer lényege: „Mesemondás és mondókázás, a pedagógus közös játéka, tánca, éneklése a gyerekekkel, amely minden résztvevő számára élményt és örömforrást jelent.” (Bajzáth, 2015)

A Mesefoglalkozások gyűjteménye 1. 49 mesefoglalkozás vázlatot tartalmaz, melyben a mesék tematikus, intelligenciaterületi, érzékszervi fejlesztés, időtartam és korosztály szerint is csoportosítva vannak. A foglalkozáshoz tartozó énekek kottája és a népi gyermekjátékok leírását is közölték.

László – Bakk Anikó: Csimbum és a hangmanók

A következőkben bemutatott három törekvés már teljes mértékben az ének-zene tanításhoz kapcsolódik, ugyanakkor ezek már nem a hagyományos népmesékkal, hanem az adott oktatási anyag érdekében létrehozott módszertani (metodikai) mesékkal dolgoznak. Természetesen, a metodikai mesék nem azonos morális értéket képviselnek a nép ajkán századokig csiszolódott történetekkel, viszont a motiváció, a bevonódás és a tananyag szemléletessé tételének érdekében mégis erősen kedvező hatásúak.

A 2001-es kiadású *Csimbum és hangmanók* c. könyv *László-Bakk Anikó*, erdélyi szerző alkotása, aki sokéves tapasztalatával a zeneóvodai tananyagot mesterszinten képszerűvé téve, manós keretmesébe foglalta az Amaryllis reneszánsz együttes tagjaival. Az 1988-as *Zenebona palota* zenei olvasókönyv kiegészítő ikertestvér-mesefüzére (László-Bakk, 2001). A *Csimbum és hangmanók* c. könyv Szabó Zelmira rajzaival együtt, kifestőkönyvként is funkcionál, a nyelvi humor és a szöveg grafikus-képi elrendezése végig jellemzi. Számos ismeretet tartalmaz gyermek életkori sajátosságaiból kiinduló mesei képek formájában, így főként a szolmizációs

hangok bevezetésére alsó tagozaton is kiválóan használható. Stílusát tekintve a könyv igazi hatását a gyermekek *intenzív meseorientációs korszakában*, tehát 4-9 éves kor között éri el.

A mese cselekményében CSIMBUM, a zenebohóc, cirkuszi artista társaival: DIBIDOBÓval, KITIKATIVAL és TESZIVESZIVel hazalátogatnak Zeneországba. Útközben csatlakozik hozzájuk PITYPANG is. Zeneországba érve sorban megismerkednek a hangmanókkal (szolmizációs hangokkal), akik különböző színű ruhát hordanak és rendelkeznek egy jellemzővel, mely a szolmizációs hang nevéből indul ki, illetve tartozik hozzájuk egy-egy történet.

7. TIszt
6. LÁndzsás
5. SZÓrgos
4. FÁnkos
3. MÍmes
2. RÉgész
1. DOktor

A hangmanók humoros, kalandos útjukon a Zajsárkány és szolgálai a zörejtörpék ellen készülődnek, TI vezérhang manó vezetésével. A hangmanók a csodatrombita segítségével elkergetik a zörejtörpéket a Zenebona palotából, kiszabadítják a hangrabokat és összefogásuk eredményeképpen legyőzik a Zajsárkányt is.

A mese képei alapvető zenei ismeretekkel és szakkifejezésekkel vannak teleszöve, melyeket kibontva, a zeneóvodai/általános alsó tagozatos ismeretanyagot tudjuk gyakorolni. A mesekönyv története 66 mondókát és gyermekdalt tartalmaz, melynek dallamát és ritmusát a végén lévő kotta és szövegtárban találjuk meg.

A *Csimbum és a hangmanók* könyv gyakorlati felhasználása során szerzett tapasztalatokat a Szegedi Waldorf Iskola egyik zenetanárának beszámolója alapján mutatom be, aki hat éve használja azt a 3. osztályos diákok tanítására:

A Waldorf pedagógiában csak 3. osztályban kezdődik el a zenei ismeretek, például a kottaolvasás tanítása, azonban ez akkor már gyorsabb ütemben is történhet. Ennek az évnek a feladata az alapvető ritmikai és dallami ismeretek tudatosítása. Ekkor már szaktanárok tanítják zenéből a gyermekeket. A dallami ismeretek (szolmizációs hangok és kottaolvasás) tanításában nyújt számára nagy segítséget a könyv anyaga. A hangmanók által bevezetett zenei ismeretek kiválóan illeszkednek a Waldorf pedagógia programjába, melyben a manókról szóló történeteknek kiemelt szerepük van az első két-három év során. A matematikai alapműveletek bevezetése is számmanók segítségével történik.

Korábban próbálkozott a Moly.hu értékelése szerint sokak által kedvelt, Christian Caumon - Cathia de Léone - Pierre Ferrari által írt „A hangok csodálatos világa” című ritmikai és dallami ismereteket közvetítő mesekönyvvel, de a tanulókat kevésbé kötötte le. A R.Chitz Klára által írt „Muzsikusz Péter Hangszerországban” története pedig távol állt az iskola szellemiségétől. A Csimbum és hangmanók könyv lett a befutó a tanulási motiváció terén, melyet a Stéphane Gris - Cathia De Léone által írt „A hangszerek csodálatos világa” könyvvel szokta kiegészíteni.

A Csimbum és a hangmanók mese iránti lelkesedés osztályonként változik, azonban az esetek döntő többségében a tanulók nagyon várják az új szolmizációs hangmanókkal való megismerkedést és a róluk szóló történetet. A szolmizálás iránti érzelmi motivációt azzal növeli, hogy a hangmanókat horgolt formában is elkészítette és megismerkedésükkor megjelennek a terem különböző pontjain, majd felsorakoznak a terem polcán. A hangmanókkal való megismerkedést így dramatizálással is segíti. A történetnek fegyelmező szerepe is van, hiszen a Zajsárcsány és a zörejtörpék megjelenését igyekeznek elkerülni az órákon.

A mesét elsődlegesen a szolmizációs hangok tanítására használja, így a történetben javasolt énekeket és mondókákat csak ritkán alkalmazza, legtöbbször versként felolvassa, így lehet haladni közben az adott osztálynak meghatározott dalanyaggal, miközben a tanulókat az ismerősség érzése hatja át, ha óvodában vagy korábbi osztályokban tanult szöveget hallanak. A szolmizációs hangmanók „költözködését” a vonalrendszerben és éneklését a tanult dalokban a történet új szereplőivel való megismerkedés előtt hosszasan gyakorolják.

A Csimbum és a hangmanók mese alkalmazásának két nehézsége csupán a 2001-ben Erdélyben kiadott könyv beszerzésének nehézsége és az, hogy az oktatási gyakorlatban néha egy-két hónap is eltelik ameddig a történetet az új hangmanóval való megismeréssel folytatni tudja. Így, a kreatív pedagógusoknak célszerű volna köztes részeket is kidolgozni ezen zseniális mese epizódjai közé.

Asztalos Andrea: Beéneklő mesék

*Az elmúlt években az Szegedi Tudományegyetem JGYPK Ének-zene Tanszékének óvodai és alsó tagozatos módszertanába bekerültek a kar oktatójának, Asztalos Andreának beéneklő meséi, melyekre példák a 2020-as kiadású *A gyermekek énekhangképzésének elmélete és gyakorlata* c. kötetben jelentek meg.*

Ezek során az ének-zene óra vagy foglalkozás beéneklő szakaszát egy történet/mese vagy adott tematika (mottó) pl. tavasz, farsang, netán a reggeli készülődés köré szervezzük. A beéneklést mozgással kötjük össze és a gyakorlatokat lágy, csengő hangon énekeljük elő a gyermekeknek. A törekvés célja, hogy a helyes hangképzési és testtartási elemekre való rávezetés közben a mesékben a kifejezés, az emóció és szórakoztató jelleg is képviselve legyen. (Asztalos, 2020)

A gyermekek énekhangképzésének elmélete és gyakorlata c. könyvben közölt Lili a kis boszorkány éjszakai repüléséről, illetve egy londoni kirándulásról szóló kerettörténetből látható, hogy a módszer erősen épít a fokozott gyermeki fantáziára, átmozgató cselekedetek megjelenítésére (nyújtózkodás), a hangutánzó szavakkal megjelenített történésekre (madárcsicsergés) a hangképző szervek bemelegítésére (a varázsseprű fel-leszállása, vagy a lift haladása során glissando), és a növekvő hangterjedelemben történő tematikus dallami beéneklésre (hóesést előállító varázsének).

Asztalos Andrea szerző, több mint 20 éves közoktatási tapasztalata alapján az alábbi témaköröket javasolja még beéneklési gyakorlatnak az intenzív meseorientáció korában lévő tanulóknak:

- Kirándulás az erdőben (A természet és az állatok hangjainak utánzása).
- Séta az állatkertben (A nagyobb és kisebb állatok hangjának utánzása, mélyebb-magasabb hangon).
- Dzsungeltúra
- Reggeli felkelés, készülődés az iskolába (A hétköznapi és városi élet zajainak, tevékenységének felhasználása bemelegítés-beéneklés céljából). (Asztalos, 2020)

Tokaji Balázs: „Dungeon kalandelemek” az ének-zene órán

Jelen cikk szerzőjének saját ötletei az ének-zene órák játékosítására. Folyamatosan fejlesztett elemek, melyek a meseorientációs korszak határán lévő, és a mítoszorientációs korszakba már átlépett 3-5. osztályos tanulók érdeklődését kívánják megragadni. Itt a hagyományos mesei elemeket már kalandfilm jellegű történettel helyettesítjük, melyre felfűzzük az óra bemelegítő, gyakorló és új ismeretet közlő részét. Ezen tematikára utal a fantasy szerepjátékokból ismert „dungeon” (várbörtön, kazamata) kifejezés. Fontos szempont a tematikában, hogy helyet kapjon bennük a fiúk érdeklődése, mely az intenzív meseorientációs korszak végeztével csökken bennük a kerettörténetes órák iránt.

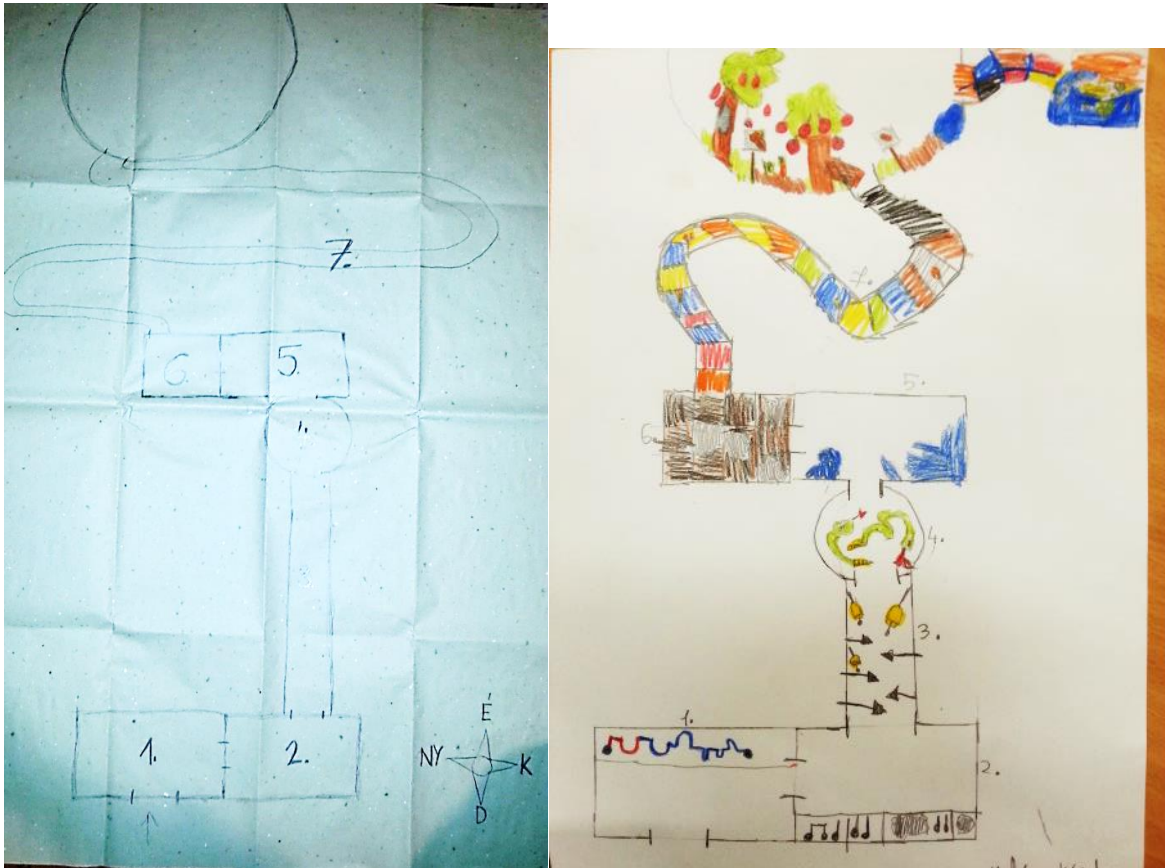
A módszer az által, hogy helyszínei a valóság és a képzelet határán helyezkednek el, kifejezetten alkalmas lehet a földrajz, történelem, rajz és fogalmazás tantárgyi koncentrációra. A történet

helyszíneit ábrázolva az alaprajzkészítés (lásd 2. ábra) és a térképen való tájékozódás képességét segíthetjük, miközben tematikus történelmi ismeretek is elhangozhatnak. A kaland stílusú ének-zene óra történéseit lerajzolva vagy írásban megfogalmazva pedig annak élményét lehet kézzelfoghatóvá tenni. (A módszerre minta óratervet Mellékletként a cikk végén helyezek el)

A továbbiakban, pontokba szedve a gyakorlatban már kipróbált elemeket mutatok be, melyek hozzásegíthetnek ahhoz, hogy az ének-zene tantárgy egyes gyakorlatait vagy ismereteit „Dungeon” elemekkel dolgozzuk fel:

- Neumák (intések): A kottairás kialakulása előtt az énekek dallamvonalát jegyezték le. Ez esetben a „kaland jellegű” ének-zene órákon mi is a dallam vonalát rajzoljuk le „ősi, megfejtendő írásként” a táblára, mely eredetileg a történetben pl. valami régi épület falán található. A szolmizáció gyakorlására kiváló módszer, *hangzáras ajtókkal* kiválóan kombinálható.
- Hangzáras ajtó: A tanulók a megfelelő dallam eléneklése után juthatnak tovább, mely lehet szolmizáció, vagy szöveges dal.
- Ritmuszáras ajtó: A megfelelő ritmus megszólaltatása esetén tudnak tovább jutni a tanulók. Az ajtó/zár megrezgésével a megfelelően megszólaló ütemeknél jelzi azokat. Kiválóan kombinálható a *leomlott ritmussal*.
- Leomlott ritmus: Egy hiányos ütemeket tartalmazó ritmussor felírása a táblára, mellyel a tanulók a ritmus megszólaltatást és az ütemek megfelelő értékű hangokkal való kitöltését gyakorolják. Megadott ritmusértékek változatos kontextusú kigyakorlására is használhatjuk. A tanulóknak próbálgatással ki kell találniuk a megfelelő (tanító által kitalált) ritmussort, ugyanis a hiányzó ütemeknél leomlott a régi falról a vakolat. A megoldás ellenőrzésében *ritmuszáras ajtók szolgálhatnak* segítséggel.
- Ritmus a tárgyakban: Egyes ritmuselemeket a kerettörténet tárgyainak vagy helyszíni elemeinek alakjából szükségszerű megfejteniük.
- Csendgyakorlat: A zene a csendből születik meg (M.Waldorf, 2012). A tanulóknak valamely feladatot vagy mozgást csendben kell teljesíteniük, különben a kerettörténetben valami nemvárt következmény történik.
- Kígyószelídítés: A kígyóveremben a kígyókat csupán az általuk megjelenített dallamvonal megfejtésével lehet megszeliidíteni, elüldözni. A szolmizáció fejlesztésére és a dallamvonal rajzzal való összekapcsolásra szolgál. (Lásd. a mellékelt óratervben)

- Énekelve utazás: A „mesei” vándorlás idejének elütésére a korábban tanult énekek felidézése kiváló alkalom. Főleg, ha illenek annak hangulatához.

2. ábra - Kaland témájú ének-zene óra 4.o. térképe (bal), tanulói illusztráció az órai kerettörténet nyomán (jobb)

Összegzés

Cikkemben a mesepszichológia eredményeiből és a gyermekek mese és mítoszorientációs korszakának rövid bemutatásából kiindulva, igyekeztem megalapozni a mesepedagógiai elemek létjogosultságát az óvodai mellett, az általános iskolai nevelésben és oktatásban. Ízelítőt igyekeztem adni négy magyar fejlesztésű, ének-zene tanításhoz felhasználható mesepedagógiai módszerről. Ezek megismerése, bízom benne, inspirációként szolgál ahhoz, hogy a Steiner-i idézethez vissza találva, képszerűvé tudjuk tenni az oktatási anyaginkat, hogy „a gyermek ne csak értelmével, hanem egész lényével beleélhesse magát”. Bátorítom az olvasókat ezen terület kipróbálására, továbbfejlesztésére, hogy az ének-zene tantárgy megkedveltetéséhez további elsajátítási motivációt kapjunk.

Felhasznált irodalom

- Asztalos A. (2020). A gyermekek énekhangképzésének elmélete és gyakorlata. Szeged: JATEPress.
- Bajzáth M. (2020). Mesefoglalkozások gyűjteménye 1. Budapest: Kolibri Kiadó.
- Bettelheim, B. (1985). A mese bővölete és a bontakozó gyermeki lélek. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Carlgren, F. (1999). Szabadságra nevelés. Solymár: „Török Sándor” Waldorf-pedagógiai Alapítvány.
- Deme, T. (2016). Karácsony Sándor fejlődéslélektana a mai pszichológia tükrében. In Magyar Szemle Új folyam XXV. 11-12. szám (online).
- Kádár A. (2012). Mesepszichológia. Budapest: Kulcslyuk Kiadó.
- László-Bakk A. (2001). Csimbum és a hangmanók. Bucuresti-Cluj: Kriterion Kiadó.
- Magyar Waldorf Szövetség (2012). Waldorf – Óvodapedagógia program.
- Nagy F. (1995). Fejlődéslélektan jegyzet. Pécs: Comenius Oktatásszervező BT.
- Steiner, R. A nevelés művészetének szellemi-lelki alapjai. Budapest: Magyar Antropozófiai Társaság.
- Tokaji B. (2022). Tanulási motiváció és tananyagszervezés a Storyline módszerrel. PTDK dolgozat.
- Vekerdy T. (2012). Gyerekek, óvodák, iskolák. Budapest: Saxum Kiadó.

Melléklet

(Dungeon tematikájú ének-zene óra tervezet)

Óraterv

Osztály: V.

Tantárgy: Zene

Téma: A pontozott negyed érték, (nyújtott és éles ritmus, Csillagok, csillagok népdal)

Cél:

- konkrét: a pontozott negyed érték, nyújtott és éles ritmus megismerése, tudatosítása, felismerése
- általános: ritmikai ismeretek bővítése, népdaltanulás, képzelőerő fejlesztése

Szervezés: Frontális osztálymunka

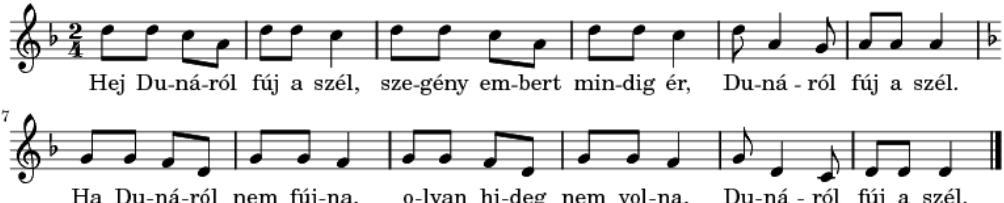
Óratípus: Új ismeretet közlő

Módszer – eljárások: szemléltetés, gyakorlás, elbeszélés, magyarázat, kérdezés, visszacsatolás, alkalmazás

Didaktikai eszközök: tábla-táblakréta, ritmuskotta, térkép (alaprajz), dallamvonal rajz, okostelefon, hangszóró, hangvilla, ládika benne kulccsal, kétoldalú ragasztó, olló

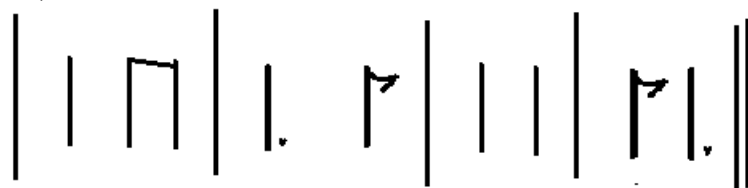
Az óra mozzanatai	Tanári tevékenység	Tanuló tevékenysége	Idő
1. Megszervezés	-Eszközök előkészítése -Hiányzók felírása T: <i>A mai órán folytatjuk a múltkori régészes kerettörténet, ehhez ismét képzelőerőre lesz szükségetek! A történet azután néhány évvel játszódik, hogy hogy a régészek megkapták a kincset a vár pincéjében lakó öreg lovagtól. Ugyanis ő azt is mondta, hogy legyetek figyelemmel, mert ő jelezni fog, ha neki lesz segítségre szüksége...</i>	Figyelem	2'
2. Zenegyakorlatok	1. Testi bemelegítés: <i>Úgy döntötök, ma reggel útnak is indultok ismét a korábbi helyszínre...</i> <i>Reggel felkeltek az ágyból (állva, nyújtózkodás felfelé, oldalra, majd törzsfordítás jobbra-balra).</i> 2. Légzőgyakorlat: <i>Mikor megérkeztek a Fogarasi havasokban található megjegyezhetetlen nevű faluba, kiszálltok terepjáróitokból és megindultok a gazzal benőtt hegycsúcs irányába, ahová a templom óratornyának árnyéka mutat. Tél van, így nagyon hideg az idő.</i> Légzőgyakorlatként megpróbáljuk a megszokott „s” hangzó kitartásával felmelegíteni kezeinket. Mivel ez nem túl hatékony, így megpróbáljuk „h” hangzóval is, ez már mindjárt hatékonyabb! <i>A hegy tetején a bozóttal benőtt romos vár szomorú képet mutat, különösen ilyenkor, hogy levelek le vannak hullva.</i> <i>A vár előtt ott áll az öreg lovag, aki megköszöni, hogy eljöttetek és segítségüket kéri abban, hogy az „Emlékek kamrájának” kulcsát megszerezzék. Ezt a 3. számú szoba után keletre lehet megtalálni, ahol még nem jártak. Ennek kinyitása esetén a romos vár újjá épül és termeiben ismét vigasságokat táncsteket lehet tartani, mint utoljára 333 évvel ezelőtt.</i> <i>Fáklyáitokat meggyújtva beléptek a várrom sötét pincelejárataiba. Az 1. számú terembe, a juttok.</i>	A diákok végrehajtják a megadott feladatokat utánpótlás alapján. Ez után a tanult módszerek alapján szívják be a levegőt, majd kifújják azt.	3'

	3.Ritmusgyakorlatok (ritmusvisszhang) „Visszhangok terme” Ebben a sötét helységben 5 ritmust kell hibátlanul visszatapsolnotok a továbbhaladás érdekében. □ □ □ □ □ □ Z Z ▷ ▷ □ ▷ ▷ ▷ ▷ Milyen ritmusképlet szerepelt az utolsó két ritmussorban? (szinkópa) Mondjuk el őket gyakorló névvel is! Felrajzolom emlékeztetésként a szinkópát a táblára. 4.Dallamgyakorlatok (kézjeles és dallamvonal alapján történő szolmizáció) „Kígyóverem” <i>Ismét szükséges áthaladnunk a (2.) számú kígyóvermen. A közeledő kígyókat csak azzal lehet elüldözni, ha megfejted azt a dallamot, amit jelképeznek. (Dallamvonalak =m-s-l szolmizációs hangokkal fejthetők meg). (abszolút hangmagasságban, C-dúr szerint)</i> 	A tanulók megismétlik az elhangzó ritmusokat. A szolmizálás során a kézjellel mutatott vagy dallamvonalon látott hangokat helyesen intonálják.	2’ 4’
--	---	--	---------------------

	(1. Kígyó: s-l-s-l-s-m-s 2.K: m-s-l-s-m 3.K: m-s-m-s-m 4.K: m-s-l-s-m-s-m-s-l-s-m-s-m-l-m) A 3. számú helyszín egy hosszú lépcső, mely hol lefelé, hol felfelé halad, az utolsó lépcsőfok mindig csak akkor jelenik meg a mélység felett, mikor rálépünk arra (kiénekeljük azt). Kézjeles szolmizációval skálázás: „m-r-d,-r-m-f-s-l-t-d’-t-l-s-f-m-r-d,-t,-l,-s,”		
3. A tanult ismeretek átismétlése	A 4.b. számú járatból, ahol eddig még nem jártatok, hatalmas erejű szél fúj, mikor be szeretnétek menni. Milyen dal eléneklésével lehetne azt lecsendesíteni? Énekeljétek el az előző órán tanult népdalt! Hej Dunáról fúj a szél Magyar népdal Hej Du-ná-ról fúj a szél, sze-gény em-bert min-dig ér, Du-ná -ról fúj a szél. Ha Du-ná-ról nem fúj-na, o-lyan hi-deg nem vol-na, Du-ná -ról fúj a szél. http://dalok.theisz.hu/?page=song&id=HejDunarolFujASzel Melyik szövegrészeknél szerepelt benne a szinkópa ritmusképlet? („Dunáról”) Hány mérő ideig tart a szinkópa ritmusképlet? (kettő) /ez a táblára is felkerül/ Milyen hangértékekből áll? (egyedül álló nyolcad, negyed hang, egyedül álló nyolcad) (ti-tá-ti=szinkópa)	A gyerekek eléneklék az előző óra dallami anyagát és felidéztek a korábbi ismereteiket.	3’
4. Témabejelentés	-A mai órán meg fogunk tanulni fogunk egy új hangértéket, és egy népdalt, melyek segítségével meg tudjuk szerezni az „Emlékek kamrájának” kulcsát.		1’
5. Tanulófolyamat irányítása	Nyújtott és éles ritmus megismerése A zenében van egy különös („mágikus”) jel arra, hogy ha egy ritmusnak vagy hangnak megváltozik a hossza: ez a hangérték után rakott „pont”, azaz <i>értéknyújtó pont</i>.	Figyeljék az új ismeretek elhangzását, kérdések megválaszolása,	10’

	Ez a hangértéket annak a felével megnyújtja, tehát a ritmus felével hosszabb lesz. <i>/táblára felkerülnek folyamatában az ismeretek/</i> Hogyan tudnád a negyed hangot (tá) két részre osztani (időben)? (ti-ti) Valóban, a negyed hang szétosztható két ti hangra. Mekkora lehet akkor a negyed hang (tá) értékének a fele? (egy ti érték) Tehát ha negyed érték után egy pontot teszek, az egy „ti” hangértékkal hosszabb lesz. Ezt „pontosított negyed értéknek hívjuk”, gyakorló néven pedig „tám”-nak. A pontosított negyed érték (tám) elé vagy mögé is írhatok egy egyedül álló nyolcad (ti) értéket, így a zenében további két <i>ritmusképletet</i> kapunk a szinkópán kívül. Ezek szintén két mérőt érnek. Az egyik ritmusképlet, mikor a nyolcad hangot (ti) a pontosított félhang (tám) után írjuk. Ekkor gyakorló névvel „tám-ti” ritmusképletet kapunk, s ezt a zenében <i>nyújtott ritmusnak</i> nevezzük, ugyanis az első hangot „megnyújtottuk” a ponttal. Az első mérő „tá” kezdetén, második „ám” szótagon. <i>A nyújtott ritmus szemléltetése és annak utánzása. !!!</i> <i>Gyakorlás: Egyenletes lábmérőre ismétlődő: /tá-tá-tám-ti/ ritmus tapsolása, gyakorlónév mondással kísérve.</i> A nyújtott ritmus ellenpárja az <i>éles ritmus</i>, amikor a negyed hangot (ti) a pontosított „megnyújtott” félérték elé írjuk. Ilyenkor gyakorló névvel „ti-tám” ot mondunk. Azért nevezzük éles ritmusnak, mert a rövidebb értékkel (ti) kezdünk, ezért a ritmusképletnek olyan szúrós, éles, kissé nyugtalanabb kezdése van. Az első mérő „ti” kezdetén, második az „ám” szótag elején. <i>Az éles ritmus szemléltetése és annak utánzása. !!!</i> <i>Gyakorlás: Egyenletes lábmérőre ismétlődő: /tá-tá-ti-tám/ ritmus tapsolása, gyakorlónév mondással kísérve.</i>	táblán lévő új információk rögzítése a füzetbe Mozgásos, ritmikus gyakorlat végzése Figyeljék az új ismeretek elhangzását, táblán lévő új információk rögzítése a füzetbe Mozgásos, ritmikus gyakorlat végzése	
--	---	--	--

Alkalmazás: Ritmuszáras ajtó megfejtése a térképen való továbbhaladás érdekében. Táblára írt ritmussor megfejtése és megszólaltatása (taps+gyakorló név):

A történet szereplői fényforrás nélkül maradnak egy hatalmas sötét helységben, kint valószínűleg már éjszaka lehet. Ezért egy népdal éneklésével hívnak segítséget.

Daltanulás

Csillagok, csillagok*

Mérsékeltten

1.Csil-la-gok, csil-la-gok, szé - pen ra-gyog - ja - tok,

A sze-gény-le-gény - nek u-tat mu - tas - sa - tok!

Mu-tas-sa-tok u - tat a sze-gény - le - gény - nek,

Nem ta-lál-ja há - zát a sze-re-tő - jé - nek.

2. Istenem, Istenem, édes jó Istenem,
Mikor lesz énnékem szép szabad életem.
Akkor lesz énnékem szép szabad életem,
Mikor a babámat kedvemre ölelem.

Keszthely (Zala m.), Bartók Béla

Ritmussor
megszólaltatása
a tábláról

Éneklés tanári
utasítások és
szemléltetés
alapján

10'

	-Az ének tanári bemutatása (2 versszakkal). –Dal hangulat elemzés. -Részekre bontott hallás utáni daltanítás (soronként 1, 2, 1+2, 3, 4, 3+4, 1+2+3+4). Majd 2. versszak. -Gyakorlás. Milyen ritmusképletekkel találkoztatok az első versszakban és hol? (nyújtott, éles) <i>A népdal megtanulása után (közben) a csillagok fénye besüt a vár pincéjének egy repedésén és rávilágít egy apró ládikára (didaktikai segédeszköz). Melyet, ha egy tanuló kinyit, egy régi kulcsot talál benne, mely az „Emlékek kamrájának kulcsa”.</i> A történet zárása: Az elképzelt zárba beillesztve kinyílik az „Emlékek kamrája” és a vár pincéje megváltozik. A sötét, dohos járatok és termek kivilágosodnak, a falyatartókban fáklyák égnek a frissen meszelt falakon. A kígyók is eltűntek. A pincéből felérve találkoztok az idős lovaggal, aki nem idős többé, hanem egészen megfiatalodott. A romos vár helyett egy szép állapotú várkastélyt láttok. A lovas hálásan megköszöni nektek a segítséget és meghív benneteket vendégségbe. Közben megígéri nektek, hogy ezen a csodálatos helyen ezentúl múzeum fog működni és táncestek lesznek tartva. Aki nem hiszi, járjon utána...!	Válaszadás	1’
		Figyelem	2’
6. Rögzítés	Az új ismeretek: nyújtott és éles ritmus átismétlése.	Figyelem, az órai anyag szintetizálása	2’
7. Házi feladat kijelölése (opcionális)	-		
8. Zárás, Értékelés	Zenehallgatás: Zárásként meghallgatjuk az a népdalt (Csillagok, csillagok) a Hungarikum Együttes feldolgozásában (ének+gitár), mely hozzásegített bennünket ennek a csodának létrejöttéhez. https://www.youtube.com/watch?v=uoHZggJfpAY (3’) -Kérdések, órai munka értékelése	Figyelem	5’

Táblakép

Az értéknyújtó pont

| ʃ = |

Tanult ritmusok:

szin-kó -pa

| ʃ | ʃ

Szinkópa

tám - ti

| ʃ | ʃ

Nyújtott ritmus

ti - tám

| ʃ | ʃ

Éles ritmus